

Kriminoloj!

ÖLÜ MUAYENESİ

Prof. Dr. H. Cahit ÖZEN

İst. Tıp Fakültesi Adli Tıp Kürsüsü Başkanı

Hayatın ve canlılığın sonu demek olan ölümle birlikte kişilikte sona erer. Bir limsenin var iken yok olması bir an meselesidir. Her ölenin gömülmeden önce bir hekim tarafından muayene edilmesi ve öldüğü kesiyi olarak belirlenmiş olması gerekir. Ölümüne benzer valancı ölüm (vahiri ölüm) ihtimaline karşı ölüm zamanının saptanması ve mümkün olursa ölüm sebebinin tanısı için her ölenin hekim tarafından muayene edilmesi gerekir. Ölünün gömülmesi için defin ruhsatıyesini belediye tabibleri verir. Belediye tabibi yoksa ya da bulunmadığı zamanlarda Hükümet tabibleri, hastanelerde ve sağlık kurumlarında hastane başhekimisi ya da müdürü, ölüyü sağlığında son defa muayene ve tedavi eden hekim de defin ruhsatıyesi verebilir. Hekim bulunmayan yerlerde sağlık memurları, jandarına âmirleri, köylerde muhtarlar da gömme izni verebilir, ancak defin ruhsatıyesinin resmî bir hekim tarafından tasdik edilmesi gerekir. (Umumî Hıfzıssahha Kanunu, madde 216 - 221).

ÖLÜM İHBARI

Ölümün ihtiyarlık, hastalık gibi doğal nedenlerden ileri gelmediği kuşkusunu uyandıracak belirtiler varsa ya da ölünün kimliği belli olmazsa zabıta ve belediye memurları, köylerde muhtarlar keyfiyeti derhal Cumhuriyet Savcılığına ya da Sulh Hâkimine haber vermekle yükümlüdürler. Defin ancak Cumhuriyet Savcılığı ya da Sulh Hâkimisi tarafından verilecek yazılı ruhsata bağlıdır (Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu, madde 152). Bir cinayet, kaza sonucu ya da intihar ederek ölenleri ansızın, ölüm şüpheli ya da

kimliği belli olmayan bir ölümü, haber alan Sulh Hâkimi ya da Cumhuriyet Savcılığı tarafından bir Adli Tabib ya da Hükümet Tabibi ile birlikte ölünün bulunduğu yerde keşif yapılır. Ölünün bulunduğu yerin teftişi ile olay yerinin görüntüsü bu yerde cesedin veya cesetlerin vaziyetleri tarif edilir. Mümkün olursa olay yerinin fotoğrafları alınır ya da krokileri çizilir. Olay yerinde suç delilleri ve insanlara ait iz ve belirtiler araştırılır. Olay yerinde bulunan ölünün adli muayenesi yapılır ve hekim tarafından gerekli görülürse ceset üzerinde otopsi yapılır. Otopsi olay yerinde yapılabileceği gibi yakında morg ya da bir hastane varsa orada yapılması uygun olur. İstanbul'da Belediye sınırları içindeki ölüm olaylarının ya da gerekli görülürse diğer illerden de cesedler İstanbul'daki morga kaldırılır.

Ölünün Adli Muayenesi otopside önce ya da otopsi gerekli değilse bile bir ölünün adli muayenesi yapılır. Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu 79. maddesi birinci fıkrasında "Bir ölünün Adli Muayenesi tabib huzuru ile yapılır" denildiğine göre, ölünün adli muayenesinin Hâkim ya da Cumhuriyet Savcısı tarafından yapılması gerekir. Muayene sırasında bulunan hekimden ceset üzerindeki bazı değişmelerin nitelikleri sorularak tutanağa yazılır. Ölü muayenesine kimlik belirtimi (hüviyet tesbiti) ile başlanır. Ölünün hüviyeti her suretle tayin olunur ve özellikle kendisini tanıyanlara gösterilerek bilgilerine müracaat olunur, ve bir sanık varsa ölüyü tanımak üzere ona da gösterilir. Kimlik belirtimi ve ölüm sebebinin araştırılması için ölünün giysilerine de bakılır. Giysilerde yırtık, söküük, kesik yerleri, kurşun delikleri, kan ve vücut sıvılarına ait lekeler varsa yerleri, adetleri, şekilleri tarif ve tesbit olunur. Gerekirse giysiler incelenmek üzere Adli Tıp Müessesesi ya da Polis Laboratuvarlarına gönderilir. Cesedin giysileri çıkarıldıktan sonra vücudunda kimliğini belli eden ya da belli etmeğe yarayan özellikleri ayrıntılı olarak yazılır. Cinsiyet, boy, ağırlık, saçların durumu, derinin rengi, deri üzerinde nedbe, dövme (tatuaj) varsa yerleri, şekilleri, vücutta bulunan anamoliler ayrı ayrı tarif edilir. Ceset üzerinde dıştan görülen ve ölüm nedenini açıklamaya yarayan yara, bere, ya da asfiksi belirtileri araştırılır. Ceset üzerinde dıştan görülen değişmelerin ne ifade ettiği gerekirse huzurda bulunan hekime sorularak yazılır. Ölü muayenesi sırasında ağızda,

burnunda, kulak deliklerinde anüs ve vajina içinde yabancı cisim bulunup bulunmadığına bakılır. Kızlarda kızık zarı dahi muayene edilir. Karın üzerinde gebelik geçirdiğine, doğum yaptığına delâlet eder dış belirtiler yazılır. Deri üzerinde kan, sperm lekeleri ya da herhangi bir zehirlenmenin yaptığı lekeler, yanıklar varsa tutanağa geçirilir.

Ölünün adli muayenesi tamamlandıktan sonra önce hâkim ya da Cumhuriyet Savcısı daha sonra zabıt kâtibi ve hekim tarafından sıra ile imza edilir. Otopsi yapılması gerekli görülürse tutanakla belirtilir.

ÖLÜNÜN HEKİM TARAFINDAN YAPILACAK MUAYENESİ

Ölümün gerçek olup olmadığı, yalancı ölümden tefriki ölüm zamanının saptanması ve ölünün tekrardan tıbbî usullerle kimliğinin belirlenmesi ve özellikle hüviyeti meçhul cesetlerde daha ayrıntılı tarifler yapılması gerekir. Dıştan belli olan ölüm sebebi ve mekanizması belirtilir.

ÖLÜMÜN TARIFI

Kan dolaşımını ve solunum tekrar düzelmeyecek şekilde tamamen durması ölümü ifade eder. Kan dolaşımını ve solunumdan birinin dahi tamamen durması diğer bütün vücut fonksiyonlarının durmasına neden olur. Kalp kan dolaşımını, merkezî sinir sistemi fonksiyonlarının tamamen durmasına *fonsiyonel ölüm* ya da *somatik ölüm*, *sistemik ölüm* denir. Somatik ölümden sonra da bazı dokularda daha bir süre canlılık devam eder. Somatik ölüm ya da klinik ölümden sonra dokulardaki canlılığın devam ettiği deneylerle gösterilmiştir. Çizgili kaslar faradi elektrik akımı ile uyarılırsa kasılmalar olur². Ölümden sonra ölünün gözü içine atropin şırınga edi-

1) PROKOP O., G. "Post - mortem Excitability of Muscles", Methods of Forensic Science, Vol. 2, 256 - 261 (1963), London.

lirse göz bebeklerinin genişlediği, göz ön kamerası içine fizostigminin şırınga edilirse göz bebeklerinin daraldığı gösterilmiştir².

Ölümden 1-2 saat sonrasına kadar deri altına adrenalin şırınga edilirse ter salgısı çıkar³. Ölümsen sonra böbreklerin de bir süre canlı kaldığı gösterilmiştir. Kan dolaşımı durduktan sonra beyin ve omurilik hücreleri beş altı dakika canlılığını korur. Diğer vücut hücreleri özellikle kaslar, böbrekler, bir kaç saat daha canlılığını devam ettirdikten sonra bütün vücut dokularında ve hücrelerinde biyolojik güç ve etkenlik kaybolur. Dokuların, hücrelerin canlılığını yitirmesine *hücresel (sellüler)* ölüm ya da *moleküler* ölüm denir. Somatik ölüm ile moleküler ölüm aynı anda olmaz. Ölümden sonra canlı kalan organların ihtiyacı olan yaşayanlara nakli mümkün olmuştur. Somatik ölümün teşhisi her zaman kolay değildir. Bazı kere kişi yaşadığı halde büyük hayat fonksiyonlarının çok yavaşlamış olması nedeniyle ölmüş sanılabilir. Bu hale yalancı ölüm (zahiri ölüm) denilir.

YALANCI ÖLÜM

Kalb, kan dolaşımı, solunum sistemi ve merkezi sinir sistemi fonksiyonlarının çok yavaşladığı durumlarda kişi ölmüş sanılır. Havasızlık - asfiksi sırasında, elektrik ve yıldırım çarpması, ateşli hastalıkların seyri sırasında yalancı ölüm hali olabilir. Yalancı ölüm kış uykusuna yatan sürüngenlerin hareketsiz, uyuşuk durumuna benzer. Yalancı ölüm ihtimaline karşı ölüye bir süre sun'i solunum yaptırılmalıdır. Cesetlerde kesin ölüm belirtileri ölü soğuması, ölü lekelerinin belirmesi, ölü katılığı gibi ölümden sonraki değişmeler görülmeden cesetler gömülmemelidir.

ÖLÜMÜN ERKEN BELİRTİLERİ

Yalancı ölüm ile gerçek ölümün ayırt edilmesi ve ölüden can-hya organ nakli yapılması ve ölüm zamanının belirlenmesi için ölü-

- 2) BARDZIK, S., The efficiency of Methods of estimating the Time of death by pharmacological means. J. Forensic Med. 13, 141 (1966).
- 3) WADA M. Takaki; Acta Md. Legalis et Socialis, 10, 743 (1957), Methods of Forensic Science Vol. 2, 264 (1963), London.

mün erken belirtilerine bakılır. Cesete dıştan bakmakla (teftiş ile) görülen belirtilere göre ve bazı muayene ve deneylerle ölümün tanısı yapılır.

Dıştan görülen ölüm belirtileri ölüde hareketler durmuştur, solunum sırasında yaşayanlarda görülen göğüs ve karın hareketleri yoktur (apne halinde, yalancı ölüm sırasında da göğüs ve karın hareketleri belli olmaz). Ölümle birlikte kaslar gevşer, alt çene düşer, üst göz kapakları kısmen kapanır, göz bebekleri genişler kapiller damarlardan kan çekildiği için deri solar, rengi sararır (kansızlıklarda ve lösemi hastalığında da deri soluktur. Karbon monoksit ve siyanür ile zehirlenerek ölenlerde yüz ve derinin rengi açık kırmızı görünür).

MUAYENE VE DENEYLERLE ÖLÜMÜN TANISI

1 — Ölüde kalp atışları durmuştur: Dinleme ile kalp sesleri duyulmaz (yalancı ölüm ve kalb fibrilasyon halinde iken de kalp sesleri duyulmayabilir. Röntgen ışığı ile bakılırsa yaşayanlarda pek hafif kalp hareketleri bile belli olur. Ölülerde elektro kardiografi traseleri düzdür).

2 — Kan dolaşımının durması: Ölülerde bir damar açılırsa kan akmaz, büyük damar açılırsa kan akar. Ossilometre denilen nabız atışlarını gösterir âlet bacağa takılırsa ölüde ibre hareket etmez. El ve ayak parmaklar kapalı iken ışığa tutulursa, kulağın bir tarafından ışık tutulursa ağız içerisine açık elektrik el feneri sokulursa derinin yarı saydam ve pembe kırmızı olması halinde kişinin yaşadığı söylenebilir (diafanoskopî). Karbon monoksit ile zehirlenerek ölenlerde de renk kırmızı kalabilir. İleri derecede kansızlık varsa canlıda dahi renk soluk görülür. Göz dibine oftalmoskop ile bakılırsa canlıda göz dibi pembe renkte ve üzerinde arter ve venalar belirgin görülür. Ölüde venaların içerisindeki kanın parçalı olduğu ve göz dibinin soluk olduğu görülür. Ölünün derisi içerisine bir miktar eter şırınga edilirse bir kabarcık oluşur ve değişmeden kalır. Canlıda eter kabarcığı çabuk emilir ve kaybolur.

3 — Kan değişmeleri: Ölü kanı çabuk pıhtılaşmaz. Ölümle birlikte kan reaksiyonu asite dönüşür. Canlılarda baziktir.

4 — Merkezî sinir sistemi fonksiyonları : Ölüde göz camı (Kornea) refleks vermez. Göz bebekleri ışığa karşı reaksiyon vermez. Ölüde deri ve tendon refleksleri üst ve alt solunum yolları refleksleri alınmaz. Ölüde Elektro Ensefalo Grafi traseleri düzdür.

ÖLÜM ZAMANININ TAYİNİ

Adli bir olayın ne zaman meydana geldiği Ceza Hukuku bakımından önemlidir. Adli olaylarda birden fazla kimsenin ve yakın akrabaların aynı olayda ölmüş bulunmaları halinde miras hukuku yönünden hangisinin daha önce öldüğü ölüm zamanının tesbiti ile mümkündür. Ölümden hemen sonra meydana çıkan ölümün erken belirtileri ve daha sonra cesetlerdeki ölüm sebebine ve çevre faktörlerine göre meydana ölü lekeleri, ölü katılığı, tefessüh gibi değişmeler belirli zamanlarda olmaktadır. Kan ve vücut sıvılarındaki iyonların ve elektrolitlerin yoğunluğu ölümden sonra ritmik olarak artmaktadır. Tefessüh ile cesetlerdeki değişmeler belirli zamanlarda olmaktadır. Ölüm zamanının tayini için yalnız bir belirti ile karar verilemez.

Ölümden sonra kasların gevşemesi ölünün soğuması, ısı kaybı, ölü lekelerinin meydana çıkması, ölü katılığının başlaması ve açılması belirli zamanlarda olmaktadır.

— Mide içindeki yemeklere göre ölüm zamanı : Ölümlerle birlikte sindirim durur. Canlıda yemekler bir süre sonra mideden bağırsaklara geçer. Ölen kimsenin son defa yemek yediği zaman bilinirse mide içindeki besinlerin sindirim derecesine ve bağırsaklara geçişine göre ölüm zamanı tayin olunabilir.

— Kıllar : Her sabah traş olan bir kimsenin —bir erkeğin— yüzündeki sakal kıllarının uzamasına göre traştan sonra ne kadar yaşadığı anlaşılabilir. Ölümlerle birlikte kılların uzaması da durur. Bir yerde uzun süre kapalı kalan kimselerin sonunda ölmesi halinde sakal kıllarının uzamasına göre ne kadar yaşadığı tespit olunabilir.

— Kan ve vücut sıvılarının reaksiyonu yaşayanlarda bazik ölümlerle birlikte asite dönüşür. Ölümden 10 - 12 saat sonra tefessüh ile amonyak çıkmaya başlarsa kan reaksiyonu tekrar bazik olur.

— Kanın donma derecesi : Yaşayanlarda kanında donma derecesi —0,56 dır. Ölümden sonra kan içindeki iyonların yoğunluğu belirli bir oranda artmaya başlar ve kanın donma derecesi de belli bir tempo takip ederek düşer. Kanın donma derecesi kriyoskopi ile tayin edilir.

— Cesetlerde kimyasal değişmeler : Ölümden sonra beyin, omur ilik sıvısında aminoasitler ksantim, kreatin yoğunluğu bir süre belirli ölçülerde artar. Bu maddelerin çoğunluk derecesine göre ölüm zamanı araştırılır. Göz içi sıvısında potasyum yoğunluğu da belirli bir süre artar.

— Kan şekeri : Ölümden sonra kan şekeri belirli bir oranda azalır, ölümden 7-8 saat sonra kanda serbest glikoz bulunmaz.

— Kanda üre : Ölümden sonra proteinler dağılır ve belirli bir süre kanda üre artar. Kanda üre miktarına göre ölüm zamanı saptanabilir. Üremi hastalığından ölenlerde bir tayin yapmak güçtür.

— Kemik iliği : Ölümden sonra kemik iliği hücrelerinde belirli müddetler içersinde şişme, yuvarlaşma ve 8-10 saat sonra da hücre içinde bozuklar (vakol) belirir ve hücre sınırları kaybolur.

— Açıkta kalan ya da kefenle gömülü cesetlerde tefessühün başlaması, tamamlanması ve cesetin iskelet haline kadar gelmesi belirli zamanlarda olur.

Ölüm zamanının tayini için cesetlerdeki bir değişmeye göre karar verilemez. Bir çok değişmelerin derecesi ve deneylerle ölüm zamanının tahmin edilmesi olanağı vardır. Adli olaylarda ceset gömülmeden ve tefessüh ile dağılmadan önce üzerindeki bütün delillerin tesbiti gerekir.